

N. 1506

ARTIFICIVM

PRVDENTIAE,

A
P44a
1640

SEV

RATIONIS STATUS ARTEM

De la AD *Libreria*

VITAE COMMENTVM,

ET

AD NATVRÆ LAPSÆ SVBDVCTIONEM

EPISTELLAT.

D. D. ALFONSVS PERAL ET

CABRERA. BIATIBNETS.

CVM LICENTIA

Beatæ. Apud Ioannem de la Cuesta. Anno 1640.

ARTIFICIUM

FRAGMENTA

SEU

RATIONIS STATUS ARTEM

AD

VIAM COMMUNITATIS

ET

AD NATURAE LAEVE SUBDUCTIONEM

EXISTENTIAE

Q. D. A. B. E. H. O. N. S. P. E. R. A. T. I. O. N. E.

C. A. B. E. R. E. A. R. A. T. I. O. N. E.

C. N. M. L. I. C. E. N. T. I. A

Q. D. A. B. E. H. O. N. S. P. E. R. A. T. I. O. N. E.

D. D. G A S P A R I

Guzmanio. A. R. Comiti
de Oliuares.]

DVCI SANT LVCARIS, HELICHI
Marchioni, Comiti Halsncollaris,

SECRETIORIS CVBICVLI PHILIPPI
Quarti Hispaniarum Regis, eiusque equilis
Præfecto Maximo

A CONSILIIS STATVS BELLII
& gratiæ Indiarum Magno Cancellario

EQVESTRIS MILITIÆ HISPANIÆ
Induperatori, Ordinis Alcantaræ maiori
Commendatario

ARCIS HISPALENSIS, BONI RECESSVS,
& Fontis Rabiæ perpetuo Præfecto
D. D. C. & subscripsit.

D. D. C. A. S. P. A. R. I.

Guerrero, A. R. Comiti

de Olinates.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

McNair, Conrad & McNeil

SECRETIONIS CAVITATE PHARYNGE

Дані Н.Б.Білоус

only the others.

CONSISTENTLY

Ex parte Indianum Magro Circellano

FOVESTRIS MILITIAE HISPANICAE

Exhibentibus, Obedientibus, et Interrogantibus

Completed

ARGIS HISPALENSIS; BONI RECENSUS.

& Fonda Rabe's garden

D. L. C. & Co.

LEGENTI

OPERIS CONCLUSIO, COM-
mendatio, & protestatio.

AD NAVFRAGIVM
usque iam discursus inundaue-
runt politici, & hortis scienti-
bus aquis abundat alueus. Cum
igitur euentus fortune varij,
dissimilesque sint, & minime
futura possint presentaneo mol-
liri discursu, nec recto ductari tramite, aut certa trās-
currere via. Ideo prudentie artificium hoc nouiter, &
velut ab oraculo depromptum, ex cogitavi, & ex truxi,
non quantitate molle, sed discretum, ut fermentum, ut
salis modicum, ut sinapis granum, ad vitæ integra-
tem, ad sensuum sapientiam, tanquam anulum in dex-
tera, triplici verbo totum opus profero, imperandi nem-
pe, parendi, & militandi. Hæc summa est, hoc vitæ
summum, & de vno quoque multa, sed paucis verbis
nouam in veteri via semitam quero, nullum tamen sine
labore compendium. Non discursus offero, taneam prin-
cipia confero, ut cuiuslibet mens in omni re agenda im-
presentiarum consuleiora commenter. Tantummodo
enim

enim presentanei negotij agitatione intellectus, ut silex,
scintillat. Vexatio dat intellectum, & lustrat rei agen-
dæ materiem. Dat hoc artificiū in omni humana func-
tione disserendi, & consiliandi normam, coniecturandi
prudenciam, implorandi audaciam, dicendi copiam, &
rerum pene omnium noticiam. Et hoc, velut epotato fon-
te (sisas est) potius diuinamus, quam intelligimus.
Dum caxat operis nouitate extimeo, semper enim nouū,
aut inuidia exploditur, aut ignorantia obscuratur. Ideo
que consiliaui prolixè, per pluries delibari, prægustū
præbui, & multorum periculo commendavi. Veruntamen
communi plausu anbelavi, quia omnes consuluerant bo-
ni, nec minus apte, ut epistolam mitto, quia elementa-
rium hoc opus est, & ideo potius ad chartulam, quam ad
librum spectat. Semper denique nouitas per epistolam
commendatur. Quid noui afferre epistola? proloquium
dicit. Accipe, milector, hoc manusculum, & redde gra-
titudinis officia, mea enim mente orthodoxe loquor, sed
nollem tua malitiose commentari. Non, ut phalangium
mordeas, sed, ut apis, mellifica. Et si quid sanctæ Ro-
manæ Ecclesiæ dissonam dixerō, indictum a scisco, &
in scitia, aut incuria lapsam proceſsor. Vale.

EXCELLEN'TISSIMO D. D. GASPARI
Guzmano Comiti de Oliuares, Duci de
Sant Lucar.

EC CORPVS LVCI
dum citra vmbram, nec sine
murmuratione Moses, nec iam
miracula plebi placent. Id circo
aliquando ab illa ex probrari
probitatis commendatio est.

Quoties huius nostre gratis nu-
bilosum tempus voluo, statim occurrit origo, &
tumentem, hunc bellorum vomitem, rerum om-
nium caritatem, & indigentiam, monetæ mutabi-
litem, frequentem censuum, & donatiuorum
exactionem, nō nisi à præterita pace natam veri-
fico, frequenter crudelius illa, quam armis debel-
lantur regna. Nostra igitur iam decubabat His-
pania, otio laborabat, cupiditate inardefcebat, in-
decora pace quiescebat, inops, iners, inermis in
dies debilitabatur ad desperationem vsque. Quis
dubitat? Magno certe indigebat Rege successore,
vt Mose miraculoso, & ob venit feliciter, & mag-
nus, & miraculosus noster Philippus Rex quar-
tus, quem & si fortuna iuuat, licet non ampla, ta-
men illi diuina superstes est, vt Catholico, tot sul-
ta miraculis, quot cumulata factionibus, quia de-

fatigatur, vt vincat; raro enim deuincitur; qui
Deum semper vlciscitur grauaturn. Succurrit etiā
humana, vt, magno, & alterius Iosue opera, & so-
lertia illustrata, tui ipsius scilicet, qui solem præ-
occupas ad opera, & præuenis ad bella. Ideo
Deus prædicatur magnus, quia attingit à fine vs-
que ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter.
Rex itaque noster etiam magnus, quia conuertit
contraria, & velut attingit extrema, vbique po-
tens, vbique formidabilis, vbique Rex. Sed quā-
uis vbicunque inlectatus ab oriente, & occidente,
a septentrione, & meridie pacem excandefacit,
& bellum, amicos iuuat, & inimicos debellat, nec
aduersis cōcutitur, nec secūdis augetur, & (quod
mirabilius est) inter ingentia sumptuum, & expē-
sarum impendia absumit, & decurtat monetam;
alioquin etiam cudit. Septingentos mille militem
alit ad castra, & ad naumachiam. Et quid inter tā-
tos? ecce miracula, cum indigentior, tunc alijs
abūdantior, sua met potentia irrobarātur inimici,
sua denique substantia vigent exteri, pugnat pro
eo Deus. Audi Olandæ quendam magistrū epis-
tola ad suum senatum 22. Nouemb. 1626. *Omni-
potens Deus propugnat, & fortunat Hispaniarum reg-
num aduersus Ottomanum, & quemcunque inimicum.
Quis non pauebit, cum leo rugit Hispania? Pugnac mi-
raculis celi contra nos, vt in bello Deus lach, inobfidiōe*

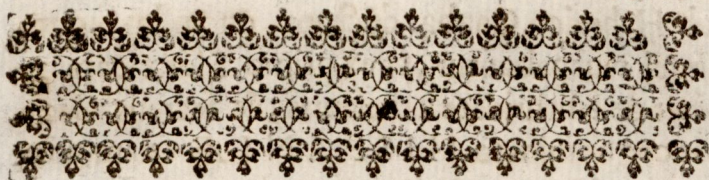
Flet d.

Flerd, & Manfflet, Ambers, Bredæ, & in India Occi-
dentali. Et quia Ecclesiam tuetur Romanam ob-
seruantissime, inter omnes reges, ut accipiter, &
sublimipeta, virtute, & viribus pugnat. Nos au-
tem fallaci astutia. Sed catuli glaucitant, & amissa
præsidia deflent, opugnatarumque urbium detri-
menta. Et quid hoc? si non incuria Principis, ne-
que subsidiorum defectu? sed tantum secundarum
causarum obliquitate, & iniuria, aut primæ proui-
dentia? Deus solum modo, & natura certis, & ex-
ploratis vritur medijs ad effectum. Principes ve-
ro non, nisi liberis, & contingentibus, nec omnino
ad nutum, sed ad indigentiam, & ad alterius vo-
luntatem, forte sauciata, qua quasi fortuito for-
tescunt. Ergo nullatenus in aduersa fortuna de-
culpandi. Et quid inde? cum expugnantur, vel
paruo deartuantur membro? Tota ne ideo co-
rruet potentia? minime. Quia vnus, vel alterius
lineæ obliquitas geometram non perdit, sed ma-
xime maximum decet Principem de amissis glo-
riari ob magnitudinem, quia ille magnus, qui lu-
cro confunditur, & detrimento, & oppignoratione
diffunditur, & grandescit. Et prouide Deus
summam potestatem oppugnationibus opputari
finit, ne periclitanter dilateatur, & forte euanescat.
Ideo grandia, & immania, ut maria, à natura ip-
sa proterminantur, ne sua collabantur potentia.

Quia nec securitas inabundantia, nec in multa virtute est, nec, dum in inoffensa tranquillitate, sed potius, ubi bellica canuntur, & ubi ora maritima quotidie tumultuantur. Tamen, quia Hispania diuturna lassitudine absolebat, nunc hanc alienat stragem, deplorat inopiam, & tributa. Sed ubi ad præsens copia est? Omne regnum (Martis nunc regnantis opera) expatratum, profligationibus orbatur, & mordicibus dilaceratum est. Sed quare Christiani canum more esca in medium proiecta arma induunt nisi ad necem? & ad subuersionem? ad clangorem? & iacturam? & ut Æsopici canes, umbram apprehendant, & carnem perdant? Nostra tamen Hispania laceßita defenditur. Sed heu, si iam absorta, & moribunda tuis non, clarissime Princeps, subleuaretur subsidijs? & irroraretur solertia? suumque reciprocaret spiritum? Sed quomodo? verbis utar Ezechielis 28. *Quia in tua sapientia & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem, & acquisuisti aurum, & argentum in thesauris tuis.* Tota igitur potentia, & fortitudo regni pecunia est. Profecto prælaguisti bellicum nostræ ætatis tumultum, & providentia tua post repignoratam regale patrimonium, & aucta regalia, amplam reposituisti facultatem in posterum, non ad tui prædium, sed ad regni præsidium, non ut habeas alienum, sed ut exhibeas tuum. Ideo pro tam ingenti officio

officio omnes regni optimates munera tibi exoptant, & precantur, tu vero reuis, quia non tam in seruis, quam amas, & amor non in alio, quam redamando, rependitur. Sed ad huc demereris, quia ad Regem, ad regnum, & ad regimen totus anima es, & totus in toto, & in qualibet versaris parte. Certe non vnus, sed complusculus ad pacem, & agmen ad bellum es. Omnia opportune disponis, ardua assequeris, minima provides, ædificas, tanquam semper victurus, viuis, quasi altera die meriturus. Et hoc (inquam) totum in tua sapientia, & prudentia, imo prudentiæ hoc artificio, cuius exemplar, magister, & author es. Ideo opus hoc tibi sacro, vt meum leue munus, sed non leue, quia ad tui formulam, & commentum. In tuæ protectionis vmbra submitto, vt cōsona clarius pateant, & dissona occultius abscondantur. Vale, viue per secula.

CLARIS-

CLARISSIME PRINCEPS.

R T O I A M S O L E
 lucernam accendere nitor.
 Sed cedat communis ma-
 teries nouitati. Hominem
 facile mobilem, & cassum
 subleuare, & cōfirmare præ-
 sumo, dilabentemque attē-
 tare hoc prudentiæ artificio. Magnum opus, sed
 satis paruulus author, vt nec aduersis circumrote-
 tur, nec secundis eleuetur, sed quocunque cadat,
 firmus stet, & quæcunque cadant, fortiter ferat, &
 stans, vt quadratus lapis, ad omnem contingentia,
 fortunam, & euentum inueniat modum, & præ-
 beat ansam. Et hoc opus maxime ad præsens con-
 sentaneum censui. T E M P O R I, quia qua-
 dragesimus annus est, seu quadratus super mille-
 simum sexcentessimum R E G I N O S T R O,
 quia P H I L I P P V S Q V A R T V S. T I B I,
 quia vocaris G A S P A R nomen quadratum
 ab

ab Hebraico Gazbar ductum, quo olim regum
amici vsurpabantur, vt ex primo Esdræ cap. 1.
patet de Mithridate à thesauris, & secretis Gaz-
bar cognominato. H I S P A N I Æ etiam, quia
nomine Hebræo *Sipbarad* quadrato gaudet, quo
prælagitur suum imperium ad finem vsque mun-
di duraturum. Et denique O P E R I, seu A R-
T I F I C I O N O S T R O, siquidem inqua-
tuor distenditur capita, & velut quatuor irrigatū
fluminibus, vt intellectualis paradysus, virtutibus
(inquam) cardinalibus, quibus vitæ hominis (af-
ferente Gregorio Magno) mensuratur per qua-
drum. Explicet nunc mentem operis Hugo Vic-
torinus, & nostræ iactet prudentiæ fundamenta
lib. de claustro animæ cap. 15. *Habent (ait) quadra-
ei lapides sex superficies inferius videlicet, & superius,
ante, & retro, dextrum, & sinistrum, id est prælationē,
& subiectionem, occulta, & aperta, prospera, & aduer-
sa. Si lapis quadratus fueris, in quocūque latere iaceas,
firmiter stabis. Hæc summa artificij est, &
paucis verbis totus exhibitur pru-
dentiæ Nilus.*

CAPVT I. Proæmialia pandit principia.

1. *Ansit ratio status. 2. Quid sit. 3. Ansit prudentia. 4. Quot sunt fortunæ status, tot sunt rationis status partes.*

1 **H**O M O nunquam ineodem statu permanet, quia in eo libertas, & post lapsum ignorantia, rebellio, casus, & seruitus, mente, corde, lingua, & salute vacillat. Indiget ergo prudentiæ basi, prouidentia ferro, ut nauigium, ne feratur quocunque, ne ve fortunarum collabascant imbre. Et ideo ratio status nuncupatur, quia solum modo intellectus veritatis pondere grauescit, voluntas vero voluitur, memoria labitur.

2 Ratio status prudentia est ad assequendum, & cōseruandum bonum vitæ necessarium. Explico diffinitionem. Prudentia genus est, quia virtus generalis, humanarum actionum directrix. Differentia est ad assequendum, & cōseruandum, & cæt. Sed præcipue in cōseruando est, quia, quod acquiritur, fortunæ, & sortis censetur, quod vero cōseruatur, artis, & studij. Bonum, dixi, vitæ, ut vita, honor, diuitiæ, sed cōsentaneum, ita, ut liceat, oporteat, expediat,

expediat, deceat. Denique ad bibui *ne cessum*,
quia quod superest, inundat.

3 Ratio status nec ars, nec scientia vocitan-
da, sed melius prudentia, quia recta ratio agibiliū
est, aqua hoc prudentiæ artificium delibatur, quod
non tam addiscitur, quam allucinatur. Prudens
per se ipsum cognoscit, sciens vero per alios. Ra-
tionis status doctrix mens vniuscuiusque est hoc
artificio illustrata. Ideo huc præcepta congero, vt
vnusquisque suo ruminet dente.

4 Fortunam pro felicitate, aut in felicitate
vsurpo, pro habere, seu carere, pro dignitatis
fastigio, aut pro subiectionis calce. Ita sumpta
infortunæ trochea triplicem comperio statum,
Superioritatis, inferioritatis, & congressionis.
Quia in ea omnes, aut sursum, aut deorsum, aut
infastigio, aut inuestigio. Medium illius cōgressio
est. Occurso ipso quodam modo fors offenditur,
ipsaque circumuectio inuidiæ periclitatio est, in-
deturbatio, & militia. Ideo quot sunt fortunæ sta-
tus, tot rationis status recensendi, Imperandi,
parendi, & militandi. Hoc fortuna dat, fors con-
cedit, sed ratio status firmat, propitiatur, & parat,
quia vnusquisque potest esse suæ for-
tunæ faber.

3

CAPVT 2. Confert principia specialia Imperandi, parandi, & militandi.

VT calleas opus, in quolibet statu ex cogita materiam, formam, indiuidua, modum media, & finem. Materia rei esse dicit, & posse, consuetudinem, aptitudinem, antiquitatem, seu diuturnitatem. Forma dicit actum, operationem, experientiam, decorem, & speciem. Indiuidua inclinationem, qualitatem, & quantitatem. Modus dispositionem, compositionem, ordinem, locum, & precepcionem. Media providentiam. Finis honestatem. Sed nunc de imperandi ratione, quæ in regimen politicum, oeconomicum, & monasticum partitur.

§. I.

DE IMPERANDI STATUS PRINCIPijs, (sive de politico regimine.

1. Politicum regimen quid, & quodplex, quid regnum, respublica, ciuitas, Senatus, plebs, & regia. 2. Imperandi forma, iustitia, eiusque partes, seu actus. 3. Indiuidua, Summus Pōtēx, Prælati Ecclesiastici, Imperator, Rex, Magistratus, seu iustitia administrari. 4. Modus, media, & finis imperandi.

NVMERVS I.

Politieum regimen prudentia est ad actus iustitię exercendos, qui capite 3. §. 2. enumeratur, & paritur in Regnum, Rempubicam, ciuitatē, Senatum, Plebem, & Curiam.

REGNUM constituit Rex, in debellatum, & naturale scinditur, hoc sanguini debetur, illud virtuti. Aut maximum, aut mediocre est. Maximum vel fidentia, & quietudine torpet, vel inuidia fatiscit. Mediocre securius, quia timore afficitur, & nec afficit. Aut vnitum, aut vnde quaque dispersum regnum est, vt Hispanicum, illud pacatissimum, nisi nimia irruatur pace, aut diuendatur securitate. Hoc autē vel multitudine diffunditur, vel distantia confunditur, aut potentia labitur, aut depauperatur abūdātia.

RESPUBLICA tam regni, quam ciuitatis est, prēmio, & supplicio viget, otio egrotat, pace, & abundantia insolescit, incuria, cupidine, & luxuria imperantium obscuratur, ambitione, inuidia, & factionibus ciuium in ardescit, commendatur religione, regimine, obseruātia, scholis, militia, navigatione, mercatura, agricultura, & artificio, prēmio, & supplicio.

CIVITAS est generum, pagorum que societas, regni robur, cum ciuium fide, diuitijs, dominio, obsequio, & nobilitate gaudet, iusticia,

&

& immunitatibus accrescit.

S E N A T U M constituit Deus, seu synedriam. Ita ad Moysen alloquitur Exod. 18. *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiā.* Paucis verbis sed satis, nam concilia non gruum, & anserum ad stupiditatem, clangorem, & saginationem, sed cygnorum ad extremum vitæ consentum debent esse.

P L E B S semper inconstans, importuna, & fabulatrix, in ea diligentia plena fuit simulatū, negligentia vituperationum. Simij florent, leones quiescunt. Ibi seueritas periculosa, æqualitas despecta, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, assentatio pernitiōsa, frons omnium familiaris, & persæpe animus iratus, iracundiæ occultæ, blanditiæ aperta, aut queruli, aut insidiosi homines, aut diffidentes super sunt, impetus plebis semper varius, quia Regis imperium insuperabile.

C V R I A Principis decus, & splendor est, abundet religione, speciositate ædificiorum, fastu, & fastu incolarum, com meatu, & omnium rerum copia, officio, & artificio, & delictiosis obambulationibus, & egressionibus.

N V M E R V S 2.

Forma imperij iustitia est, & eius partibus,

& actibus assequitur, vt postea cap. 3. §. 2.

NVMERVS 3.

Vt indiuidua notescant, vnius cuiusque affectum, & inclinationem, per verba: passionem, & conditionem, per vultum: qualitatem, & quantitatem per opera exploramus. Et sunt S V M M V S P O N T I F E X, P R A E L A T I E C C L E S I A S T I C I, qui pastorum analoge depinguntur. Christus Petro. *Pasce oves meas*, quia qui praesunt, alijs pro sunt, &, vt pastores in compascuo degunt ad omnes, non ad suam utilitatem occlusi. Ideo parentes, vt patentes sint. Nō virga ferrea puniant, sed lignea, & flexibili compescant, minentur, & moneant, componant, & congregent, caueant, ne suum diuidatur pecus, vigilent subdio, & subdiana vitae suae opera sint, non abscondita. Summus honor, sed summum opus, imo & seruorum munus. Quid si fierent dominorum scandalum?

I M P E R A T O R aquilae anatome claret, quae solem aspicit, & solem respicit, coelum rostrat, & terram calcat, vt Ecclesiae pacator, & arbiter supernorum Principum.

R E X, vt medicus, ad communem sanitatē, & vitam tuendam inuitis, & volentibus medicetur, aut oleo, aut opera, aut aliquando ferro. Rei publicae

publicæ sit sufficiens, & sibi, polleat scientia rei
militaris, & regiminis prudentia, & alicuius vir-
tutis strenuitate obnomen. Seipsum curet, vt re-
gie viuat, vt omnium exemplar. Si felicitate caret,
secum habeat feliciores quosque expertos. Adhi-
beat innegotijs laborem, in agendis industriam,
in periculis fortitudinem, inconficiendis celerita-
tem, in prouidendis consilia, in prohibendis auda-
ciam, leges condant pro Deitimore, naturæ æqui-
tate, nec de argento Domini vnquam ædificetur
Baal, quia ad conspectum arcæ demolitūtur idola.
Excellat denique honestate, quia regum non tā
crudelitate Principis, quam turpitudine irruitur.

MAGISTRATVS, seu **IUSTITIÆ**
ADMINISTER lex loquens est. Imperet,
& pareat, quia dominari nequit, qui seruitutem
alienat. Vtilitatem, & abundantiam tueatur. Cu-
ret totum reipublicæ corpus, non partem, & po-
pulus eorum votis stet pro commodis, & incom-
modis. Succurrat omnium fortunis, intercludat
seditionum vias, litigantiū parcat molestijs, iudi-
cet integerrime, æqualiter, & breuiter, nec facile
aureo frangatur pugno, non iracundia puniat, sed
miti verbo, & verbere, nec cōtemnat, aut im-
peret humili, & despecto, quia aliquando pulvis
desiliens exacerbat oculos, turbat, & exiliunt la-
chrymæ.

chrymæ. Nec potentioribus dimicet, quia iaculatur in solem. Curet de bono nomine, & fama, quia aliquando virtus famæ cedit, aut famositas virtutum exaggeratur.

NUMERVS 4.

Imperandi modum dat temperantia, & fortitudo, spes, & fides, & eorum partes. Finis vero commodum commune est. Media prudentia confert, & prouidentia, & virtutes iustitiæ adiunctæ.

DE OECONOMICO REGIMINE.

1. Quid, & quoduplex. 2. Quæ forma, describitur psalterij analoge. 3. Individua. Prælati, pater, mater, Prædicator, filius, seruus, modus, finis, & media.

NUMERVS 1.

O Economicum regimen moderatio domus est ad vitæ instructionem, & educationem, vel regis, vel communis, vel priuatæ domus.

Regiam decet sumptuositas, abundantia, redundantia, & ampla familia. Superbe fabricet Rex obno-men. Quid præstantius eo? Copiosum infumere census non prodigalitas, sed prodigialitas est. Theusarizet ad pacem, & bellum, quia ad fortunam, & euentum, quod numeratur, præstat, quod exposcitur, prouocat, vilescit, & tardat.

Melius

6
Melius est depectere, quam depilare. Exigat, sed non absumat, non deglubat, sed tondeat, quia ciuis inops absque ope est. Veritas regnet in aula, minime inuidiæ tinea. Nec felices puto, quos Principum fauore auctos reputo, vel quia aliquando saginantur ad cænam, vel forte, quia vt luna, quo viciniore soli, hoc minus habent luminis.

Communitatis domus grata, si abundat, in-
quieta, si indiget. Dissimilitudine, & potius æqua-
litate turbatur, assiduitate fatigat, in ea progressus
totus ab negatione desideria assequitur, vel pas-
sionum latibulo. Semper enim sodalitas volentem
compescit, & nolenti sub ventat. Qui in ea deside-
ria profert, seipsum prodit, qui renuit, regnat, qui
præstat, præ est Chamæleontis more. Vt vnusquis
que est, ita morem gerere oportet.

Domus priuata ædificandi verbo commen-
datur sacre, & profane, quod gignere, alere, in-
struere, hæreditare, & congregare significat.

NVMERVS 2.

Formam etsi iustitia dat, sed præcipue cha-
ritas, quia ædificat, & hoc psalterij analogia expli-
catur, quod tribus illis indiget, apparatu, concinni-
tate, & contrectatione, seu vsu. Apparatus fami-
liæ res, & possessio est. Domestici, fibræ, hæ sunt
voces, graues, excellentes, & acutæ. Seniorum, &

antiquiorum grades, magistrorum, & filiorum excellentes, ignorantium, & seruorum acutę. Semper tintinant, & susurrant. Si consonant, melos, si dissonant, murmur. In facultatibus boatus, in pauperie querimonia. Præstat œconomus dexteritas prudentię, & providentię, quibus vtraque operatur manu disquirendo, & consonando.

NUMERVS 3.

P R Æ L A T V S minister est, & seruus. Caueat, ne fiat Dominus. Cum prior, vt finis, in intentione sit, posterior vero in executione. Superior labore, inferior præmio. Sit pater, & mater, pædagogus, filius, & seruus.

P A T E R sapiens sit ad erudiendum, prudens ad regendū, providens ad parandum, solers ad possidendum, studiosus ad magnificationem, ad opera ciuilia, forēsia, & rustica, ad victū, & cultū.

M A T E R condecoratur pudore, & honestatis pulchritudine, timiditate ad res domesticas custodiendas, diligentia ad parandas, charitate, patiētia, assiduitate, & sedulitate circa prolem, & ancillas.

P Æ D A G O G V S excultor, vt agricola, plantarum, & arborum, verax, sciens, comis, & vrbānus. Non tam verberare, quam verbo corrigat. Extimeatur non in humanus, sed mitis, vt nutritrix,

trix, quia quò purius lac, seu doctrina clarior, & faciliior, eò infantium cultus vtilior, & præstator.

FILII abundant pane, & virga, nec tam vapulent, quam minis coerceantur, ament circa patrem, & matrem pietatem. Inter fratres commendatur amor, quia per sæpe insolescunt invidia. Primos mundi aspice fratres, & præcipue illos, quos non discordes in domo, sed debellantes in utero legimus. Erit igitur nouum, si armati faciunt, quod non nati solent.

SERVI denique fide, diligentia, & laboris assiduitate placent. Sunt enim fornice domus. Sed, qui inserviuit, ne seruias.

NVMERVS 4.

Modus fortitudine, & temperantia addiscitur. Finis magnificatio, profectus, & augmentum. Media parantur prudentia, & providentia.

DE MONASTICO REGIMINE.

Monasticum regimen interius est eò difficilius, quò occultius, & singularius. In illo Deus, lex, & ratio præsent. Homo tantum minister est, paret, abnegatur, & continet se. Curet sapientia, & scientia uti contra irascibilem, quia veritatū cognitione præponderatur. Prudentia, & arte contra

concupiscibilem ; quia solum modo prudentiae
partibus, & artis occupatione plum bescit. Sed
politice passionum Ironia mitescat, vt cedat præ-
cipitatio rationi, & impatiétia sapientiæ. Assue-
cat vnus esse, ad consortium consentaneus, vtilis,
concors, comis, & lepidus. Ad negotia totus ani-
ma, ad fortunam audax, ad amicos verus, ad inimi-
cos solers, & ad omnes cautus, nec totus caro, nec,
vt Batarus, effeminatus, quia vilescet, sed virtutũ
splendore, & morum ciuilitate grauescat.

§. 2.

PARENDI STATVS PRINCIPIA *particularia.*

1. Qui, & quotuplex parere sit. 2. Quæ indiuidua, &
qui respectus indiuiduorum. 3. Quæ forma, modus, fi-
nis, & media.

PArere est facere, quod intelligimus optimum
esse factum, non tam præstolari mandatum,
quam exequi opportunitatem. Et duplex subiec-
tio est, aut excellentium, aut particularium.

NVMERVS 2.

Viri excellentes sunt Princeps hæreditarius,
proles regia, externi Principes, amicus Regis, le-
gati,

gati, pro reges, regnorum comitia, Potentatus, seu
Duces, Marchiones, Comites, & cæt. Magistratus, seu consiliarij, Prætores, iustitiæ administri, &
denique omnes illi, qui officio, dominio, & dignitate suffragantur.

Particulares sunt, qui simpliciter parent, æqualemque vitæ rationem degunt, quamuis nobilitate, diuitijs, arte, & officio differant. Qui omnes temperantiæ coalescent studio, vt cap. 3. §. 3. & spei spiraculo.

PRINCEPS HÆREDITARIUS non, vt vultur, ad cadauer patris sit, sed pius, obediens, studiosus, & grauis. Et omnis proles regia temperantia, & spe fulciatur, illarum que collegis saneis.

AMICVS REGIS maxime caueat, ne sua afsiduitate delasset Principem, præpediat ve solitudinem. Semper reueretur, colat, obseruet, vt conferuet. Leui facilitate placeat absque thecna. Adstet consonus, assuetus, expertus, communis, industrius, indifferens, & ansam infermicationibus quærat. Modeste tamen. Collaudet regios consanguineos, & amicos. Caueat, ne inuidorum tinea pertundatur, sed potius fidentium Fauonio foueatur. Inimicos beneficijs deuinciat, amicos que confirmet. Inuidos vrbani- & af-

fabilitate feriet. Pompā deponat, nec nouis deco-
retur titulis. Timeat Deum, amet veritatem, &
ambientium caueat audaciā, adulantiumq; aurā.
In regni comitijs succurritur Principum neces-
sitati, & vtilitati seruata proportionē ad bella, & ad
sumptus externos, & internos sustinendos. Iusta
que de causa donatiua etiam, vi, aut metu ex tor-
queri possunt. Quia commune commodū spec-
tabilius. Procuratores boni publici custodes sunt,
ne nundinetur regnum, curent.

LEGATVS Principis oculus emissi-
tius est, auris ad fidem, manus ad pacē, & ad bel-
lum. Sit emunctæ naris vir, summi iudicij, rerum,
& linguarum peritus. In obseruandis omnibus di-
ligentissimus, eloquens, industrius, & ad ex sen-
tentiam paratus.

Sed his subordinantur, & connectuntur res-
pectibus, nempe ad Deum, ad superiores, ad se
iplos, ad æquales, ad inæquales, ad inferiores, ad
amicos, & inimicos, ad diuites, & pauperes.

Circa DEVM religio obseruanda, qua
seruantur regna, quia summo bono maxime flecti-
tur humana voluntas, & ab ipso omnia providē-
tia, & auxilio tutantur, & assequuntur.

Circa SVPERIORES amor, & ti-
mor, imitatio, reuerentia, condonatio, donum,
infcitia,

inſcitia, nec leuitas, nec prolixitas, nec ſecuritas,
nec malum nuntium, ſed feliciffima precari, &
augurari, ad placitum blandiri, & noxia ſubmo-
uere. Quia poteſtas perſæpe ſatisfactione, & cõ-
placencia gaudet, oppoſitione minime.

Circa S E I P S O S iam, cum de monaſ-
tico regimine, prædixi.

Circa Æ Q V A L E S comitas, æquitas,
obſervantia, & aliquando ſubmiſſio reſpectiue,
commodum, & amicitia.

Circa I N Æ Q V A L E S obſerua quòd
non ſemper quis, quamuis inferior, inæqualis cẽ-
ſendus, quia aliquando fortuna detorſit, & fors
obnubilat, quod in ſtipite, & natura commenda-
tur. Inæqualitas, aut à nobilitate, aut à dignitate
eſt, ſed rependitur virtute, & ſcientia.

Circa I N F E R I O R E S beneuolen-
tia, promiſſio, honor, gratitudo, reſtitudo, nec fa-
miliaritas, nec iſtantiã exhibenda.

Circa A M I C O S ſympathia, idem velle,
& nolle, cupere, & odiſſe, & hoc uſq; adaras, quia
imminet infortuna titubante periculum. Extra
cẽtrum amicitia eſt inter inæquales, & diſſimiles,
niſi honeſtate, gloria, tranquillitate, iucunditate,
inſinuatione, ſcientia compenſetur, & ſolidetur.

Circa I N I M I C O S, ſi familiares, peſ-
tis,

tis, si certi, curacitas, si incerti, & taciturni, mors. Docti est me tuere inimicum, & melius est me tuere, quam habere. In simulatione officij amicus fictus hostis est insidians, vt dens putridus, aut inficit, aut deficit.

Circa **DIVITES**, & pauperes incōstantia timenda, leuitas, & suspicio, semper incerti, inuidi, & miseri. Illos numus alienat, perturbat, & permutat, hos inopia vendit ad omnes vsus, sed hæreditarij, & voluntarij vtiliores.

NUMERVS 3.

Formam parendi temperantia dat, & spes, & eorum actus, seu partes. Modum iustitia, & fortitudo, & cæt. Finis est ascendere, valere, ditari, conseruari, & manuteneri. Media prudentia, & prouidentia.

§. 3.

MILITANDI STATUS PRINCIPIA *consentanea.*

1. Quid, & quodplex sit bellum. **2.** Forma belli. **3.** De indiuiduis. **4.** De modo belli. **5.** De fine, & medijs.

Bellum est dissensio, perquam arma mouentur. Et spirituale, aut corporale est. Spirituale vel intellectus, vel voluntatis, vel memoriæ. Bellum intellectus dubitatio est, ignorantia, & mendacium,

dacium, inde lites, disputationes, & contentiones? Voluntas vero antipathia, & odium est, vnde mouentur arma, aut euaginaturs ensis, aut verbum. Memoriae beneficiorum obliuio est, & iniuriarū tenacitas.

Corporale vero in castrense, & ciuile partitur. Castrense est multitudinis contra multitudinem extraneorum raro ineundum, quia facilius est à iure decedere, quam de summo periclitari. Euentus belli incerti, vt aleæ exposita pecunia, dubium cui cessura est, & cuius erit iuris.

Ciuile bellum multitudinis est contra multitudinem eiusdem regni, vel ciuitatis. Oritur ambitione, inuidia, cupiditate, & honestatur titulo honestatis patriæ. Incendium in extingubile, malum inextremis.

De duello, seu de singulari certamine, & de grauationum pensionibus nec leuis materia est, sed non tam scriptoris, quam sapientis orthodoxi, nec ad rationem status singularis vindicta pertinet, cum ferinum sit opus, & citra conseruationē. De vera ensis dexteritate studium minime ignorandum, quo fortitudo cedit arti, & vires demōstrationi.

NVMERVS 2.

Belli formam dat fortitudo, & fides, earum

D

que

que actus, & partes, nec non, & militaris ars, quæ
in puluere addiscitur, non tam in schola. Munus
eius est 1. de fortificatione agere. 2. de machina-
mentis, seu de machinario oppugnatore. 3. de
componendis, & ordinandis cohortibus. 4. de om-
nium armorum genere, strenuitate, & usu.

NVMERVS 3.

Belli opifices, aut pedites, aut equites sunt.
Militem munera, officia, & partes luculenter, &
apte scripsit Lelius Brancachus, rescripsit que
materna lingua. D. Alfonsus Scauinus Cler. regul.

Sed, qui vtiliores ad bellum, expertis credã,
& propeditibus suffragor.

NVMERVS 4.

Belli modum quatuor cingam verbis, dispo-
nere, prouidere, componere, & exhortari. Dispo-
nere ad animum, locum, & rem spectat. Prouide-
re de necessarijs. Componere cohortes, seu acies.
Exhortari ad duces. Et hoc iustitiæ, & temperan-
tiæ partibus committitur.

NVMERVS 5.

Finis belli pax, securitas, & iusta Principum
supernorum vindicatio est.

Media arma sunt ad offensionem, & defen-
sionem. Hæc castellum, seu præsidium (cuius præ-
ses tantum morte dedatur, ac si dissolueretur ani-

ma,

ma, & corporis vinculum) murus, confugium, sala, munitio, scutum, & ferrea armatura. Illa vero, aut ferrea, aut ignea, inter quæ annumerantur insidiæ, vt fames, quæ magis, quam ferrum, vrget, discordiæ, exercitus contrarij, factiosi Principes, diuersiones, stratagemata; munitiones, se insylvas recipere, explorationes, circuitiones, nuntiationes, secretum, inopinatus euentus, com meatus liber, & pecunia multa ad victum, & cultum, & ad remunerationem. Et hæc sana pace debello.

CAPVT 3. Principia generalia statuum Imperandi, parendi, & militandi.

HVC vsque principia particularia imperandi, parendi, & militandi superscripti, deinceps generaliora subscribentur. Et, vt stillet discursus, hæc à prudentia, iustitia, temperantia, & fortitude, & eorum partibus ex haurienda sunt. Hoc, inquam, modo. Prudentia rationem induit genericam ad omnes status. Alteræ vero specificam, Quid status imperandi est, nisi prudentia ad actus iustitiæ exercendos? Quid parendi, ni-

si prudentia ad actus temperantiæ exercendos?
Quid militandi, nisi prudentia ad actus fortitudi-
nis exercendos? Hoc igitur ordine tota disponi-
tur prudentiæ disciplina.

§. 2.

DE PRUDENTIA RATIONIS STATUS *generica virtute.*

Christus Dominus prudentiæ protulit con-
siliū. *Estote ergo prudentes (ait) (sicut serpentes, &
simplices, sicut columbæ.* Ecce totum vitæ politicæ
compendium. Caput protegere, vetusta spoliari
pelle, vt coluber, carere felle, seligere meliora,
vt columba. Hęc disciplina Christi est.

Prudentia vero in veram, & falsam proten-
ditur. Falsa dat prauo fini dispositionem optimā,
qua prudens latro feliciter depeculatur. Sed hæc
venenū euomit, quia serpētis illius callidissimæ per-
sæpe actus est, paraturque astutia, dolo, fraude,
prudentia carnis, sollicitudine temporalium, & fu-
tutorum.

Licebit ne his aliquando vti? Minime, nisi
quando est prudens industria ad bonum, nec de-
cipiendi animo, & cum, nec fictio, nec menda-
cium captatur, sed, cum oportet theriacam de ve-
neno facere, & vt clareat, vnius cuiusque subteg-
men, panditur.

A S T V-

A S T V T I A est industria ad celandū fac-
tum, aut verbis, aut factis. Item ad comperiendū,
bonum, & vtile, vt Ioseph. scypho aureo, vel ad
malum occultandum, & intricandum, vel ad le-
gendam intentionem. Et hoc fit æquiuatione,
amphibologia, interrogatione dubia, Ironia pas-
sionum, & dissimulatione affectus (proh menda-
cium) & persæpe timore, & laudatione.

D O L V S est exequutio astutiæ in verbis,
vel dolando, aut minuendo verba, aut dolonis spe-
ciem referendo. Ad oculum virga, ad manum cus-
pis, vt in herba anguis. Cum promittitur fauor, &
latefeit spes, tunc perimitur animus, & latitat in-
iuria.

F R A V S est executio astutiæ in factis, vt
cum osculo machinatur proditio, & pace perimi-
tur pax.

C A L L I D I T A S est, cum vitiosæ pas-
sionis sterco virtutum candore dealbatur, & ad
malum inducere commoditatis, seu conuenientiæ
stimulo, vel honoris magnipendio.

F A L L A C I A est, cum veritas so-
phistice obscuratur, cum sapientia simulatur ig-
norantia, fauor illuditur, & vallis vitæ decipit.

P R V D E N T I A carnis simulationem,
mendacium, hypocrisim, artificium, duplicitatem

in corde, ore, & opere, & personarum suppositionem, & acceptionem docet.

SOLICITVDO TEMPORALIVM non tam ad congregandum, vel lucrādum, quam ad ambiendum est.

Denique **SOLICITVDO FVTVRO-**rum infortunatissimos reddit homines, quia utile, & iucundum non tam patrat, quam inuenitur. Peius, si diuinatione fatuantur.

Vera autem prudentia, vel perfecta, vel imperfecta est, & hæc duplex. Primo, cum homo particulare respicit comodum, & suam extrinsecam utilitatem, ut mereatur. Secundo, cum quis probe eligit, sed prave præcipit. Congregat mentem, & manu disijcit.

PRVDENTIA perfecta assequitur, primo consilio, & inquisitione mediorum, secundo bene eligendo de inquisitis, & inuentis, tertio diligenter, & efficaciter exequendo præiudicata.

Sed fuge præcipationem, ne absque consilio aliquid fiat; inconsiderationem, ne fortuito opereris; inconstantiam leuissime fluctuando mente; negligentiam, quia semper nocuit differre paratis. Omissio namque felicitatis abortus est.

Partes perfectæ prudentiæ sunt memoria prouidentia, & intellectus.

MEMORIA homo præterita consulit, observatione, & historia illustratur sacra, & profana.

PROVIDENTIA futura prævidetur octupliciter, 1. ex præteritis, & presentibus coniectando. 2. ex fine, & medijs. 3. de maiori ad minus inferendo, & de minore ad maius. 4. ex consuetudine, & ex similibus ad similia. 5. per effectus naturales, 6. per vultum, oculos, supercilia, dolorem, metum, & tristitiam, & verba. 7. per amicos, & inimicos. 8. in secundis, & aduersis secundum irascibilis, & cupiscibilis motus.

INTELLECTVS præsentia circumspectat, & hoc solertia, ratione, docilitate, circumspeditione, cautione, & secreto.

SOLERTIA est subtilis coniecturatio medijs.

RATIO, qua discernitur bonum, & malum.

DOCILITAS, qua homo aliorum acquiescit consilijs.

CIRCUMSPECTIO, qua negotij circumstantias percallemus tentabunda maturitate, vtendo calcari, & ore a. Circumstantiæ sunt. Quis, quid, de quo, vel à quo, quare, quantum, quale, vbi, quando, quomodo, & cum quo.

CAVTIO EST, qua impedimenta auocantur,

cantur, & difficultates superuincuntur, & præcauentur.

S E C R E T V M, quo, aut mature scūt res, aut condiuntur, inseparabile regiminis accidens. Quod enim deuaporatur, euanesceit, & deprauatur. Sed audi cautionis monita. Principijs obsta. Malum, dum exiguum, præcaue, nouitatē fuge, nec plus, quam oportet, sapias, nec verbis abundes, ingraui periculo caput submitte, vt transeat fluctuum conflictus. Incontentione desiste, nec parata differas, expertis crede, legendo disce, audiendo præcaue, nec potentioribus te dimices, nec nimium depacis tranquillitate fidas, noli iactari de bonis. Sufficiunt pauca, quæ profunt, deficient multa, quæ adiiciuntur. Quæ superant, ludi-
brio exponuntur. Melior est diligentia, quam fortitudinis fidentia. Nunquam aduersis deuincaris, patientia superat, in sufferentia quæremodum, & rei exitum, quia vexatio dat intellectum. Cognosce tempora, nec te de ingrauato, aut de inimico concredas, nec fugias laborem, nec aperte multitudini repugnes. Et ubi liberalitas munerum, & officiorum intercedit, nec sanguis, nec amicitia præualet.

* * *